

3

НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ РУХИ

О.Борисенко * (м. Київ)

**ЯПОНСЬКІ НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ГЛОБАЛЬНІСТЬ ТА ЛОКАЛЬНІСТЬ**

Відмінності цивілізацій закладені в їхній основі. Вони відрізняються історією, мовою, культурою, традиціями, панівною релігією, поглядами на взаємини між людиною і суспільством, громадянином і державою тощо. „Зменшення” світу за рахунок новітніх технологій і засобів комунікації, з одного боку, сприяє формуванню “безкордонності” світу, нівелює певні особливості народу, нації, а з іншого - підвищує ступінь усвідомлення етносом самого себе. Глобальний процес економічної модернізації та пов’язаних з ним соціальних змін послаблює зв’язок народів з певним місцем проживання, зменшується роль держави як місця походження людей. Але в цьому глобалізованому просторі людина не може не відчувати потребу в ідентифікації себе як особливого відмінного від інших.

Тож пошук ідентифікаторів стає закономірним. Не випадково приналежність до певного етносу починає визначати релігія. Навіть якщо релігійність втрачає компонент усвідомленої конфесійної приналежності за власним вибором, і зберігається лише за допомогою дотримання традиції (обрядів, ритуалів, релігійних свят). Вона все одно зберігає свою ідентифікаційну роль. Тож доречно говорити про трансформацію релігійності та релігійних функцій. Процес утворення нових релігій остаточно розвіяв міф про зникнення чи занепад релігії. Релігія не йде з світової арени, вона лише змінює свою форму, зовнішній вигляд. Якщо

* Борисенко Олеся Валеріївна – молодший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

традиційні релігії занепадають, то їхні елементи активно проявляються, відроджуються та культивуються в неорелігіях.

Трансферна функція глобалізації проявилася у активному обміні релігійними ідеями по всьому світові, відкритті можливостей репрезентації себе та запозиченню закордонних систем. Японія виявилася дуже сприятливою для нових релігійних рухів (далі – НРР), як власно народжених, так і іноземного походження. Є нові релігії, що проголошують себе глибоко вкоріненими в локальній традиції і ти, що ідентифікують себе з глобальними і транскультурними.

Поширення НРР по всьому світі піднімає питання про моделі “дифузії”, їхні інтернаціональні механізми та організаційні аспекти. Де б ми не знайшли НРР, будь-то Церква Об’єднання, Сім’я, Саї Баба, Товариство свідомості Крішни, Сайєнтологія, різноманітні теософські напрямки та багато інших, їхні місіонерські організації дуже часто однакові по всьому світові. Отже, поширення НРР є важливим фактором розвитку сучасної світової релігійної історії.

Ця стаття репрезентує низку робіт японських дослідників, які ще не були представлені в українському релігієзнавстві, зокрема Іноє Нобутака та Шімазоно Сусуму,

В Японії існує поняття нових та новітніх релігійних утворень, класифікація першої, другої, третьої хвилі неорелігійного буму. Один з відомих дослідників нових релігійних утворень, Іноє Нобутака, в своїх працях наводить декілька їх періодизацій [Inoue Nobutaka. Recent trends in the study of Japanese New Religions// New Religions: Contemporary Papers in Japanese Religion. Kokugakuin University, Tokyo 1991.- С. 4-25]. Але зазначимо, що визначення “новітності релігій” є наслідком діахронної типології. Взагалі, можна виділити декілька хвиль в появі нових релігійних рухів. На початку XIX сторіччя, в період реставрації Мейдзі (1868), початок XX сторіччя та після другої світової війни [Inoue Nobutaka. Globalization’s Challenge to Indigenous Culture// Globalization and Indigenous Culture, Kokugakuin University, Tokyo 1996.- С. 7-19]. Фактично новими в Японії називаються релігії “модерного періоду”, тобто ті, що з’явилися в кінці періоду Токугава та на початку ери Мейдзі. З кінця 1970-х років у літературі та періодиці з’являються такі формулювання як “третій релігійний бум”, “четвертий релігійний бум”. Такі вирази не визнаються більшістю дослідників, як такі, що точно відображаючи реальне становище. Дійсно, нові рухи зібрали велику кількість своїх послідовників, деякі з них виявляють нові типи активності. Але це, швидше, продовження “хвилі”, ніж “бум”.

Японія “народила” безліч НРР - альтернативних релігійних традицій. Деякі з них вкорінені в синто і буддизмі, деякі – еkleктичні. Всі нові релігії класифікують по рокам заснування. Протягом 1800-68: *Курозумікьо* (1814), *Тенрікьо* (1838 – Вчення Небесної Істини) та *Конкокьо* (1858). Всі вони з’явилися в економічно розвинутій західній частині Японії. В 1920-х – 1930-х роках, новий етап розвитку НРР з появою *Рейюкай Кьодан* (1921-25), *Сейтьо но іе* (1929) і *Сока Гаккай* (1930). *Рейюкай* та *Сока Гаккай* є буддистськими організаціями, щож до *Сейтьо но іе* – це синкретична практика, що сповідує ідею гармонійного розвитку всього світу через практики спірітуалізму, і навіть психоаналізу. Після війни розвиваються такі релігії як Церква повної свободи, *Секай Кюсай Кьо* та *Тенсьокотай Дзюнзукьо* [Kitagawa J.M. Religion in Japanese History, Columbia University Press, New York, 1996.- С. 263-331]. Ці релігії є і глобалізаційними і локалізаційними водночас. У своєму вченні вони унікально поєднують і модернізацію, і традицію.

В японських нових релігіях можна виділити як загальні, спільні з іншими НРР, так і особливі риси. Назвемо деякі з них.

1) Як і в інших країнах, поява японських НРР зумовлена діяльністю харизматичних особистостей, чоловіків і жінок, які проголошували, що нібито мають якісь надприродні дари. Вони пропонують розділити ці переваги з іншими, дозволяючи також досягти конкретних благословень, зокрема таких, як зцілення, благополуччя, гарні особисті відносини.

2) Однією з визначних рис японських нових релігій є велика кількість жінок-засновниць та лідерів нових релігійних утворень. До їх списку входять Накаяма Мікі, Дегуті Нао та Кітамура Сайо, яких дослідники називають “трійцею засновниць”, а також Аїда Хіде, Фукада Тійоко, Хондзьо Тійоко, Кояма Міхоко та інші. Хоча фемінізація релігії не є винятково японською рисою, проте останнім часом це – загальна тенденція для НРР. Велику роль відіграють жінки в повчальній та місіонерській діяльності нових релігій (їх кількість набагато більша, ніж в усталених релігіях).

3) На відміну від синто, буддизму, християнства з їхньою ієрархією священнослужителів, нові релігії є дво-гендерними миряно-зорієнтованими організаціями, що пропонують звичайним членам шанс відігравати повідні ролі в релігійному житті. Деякі нові релігії навіть сприяють появі жінок як духовних наставниць неофітів, що вивчають нові доктрини.

4) На противагу традиційним релігіям, НРР вимагають очевидності персонального сповідання від своїх членів. Участь в

релігійних церемоніях (богослужіннях), вчителювання та інші види соціальної активності є характеристиками цих рухів. Послідовники НРР шукають також ствердження традиційних японських цінностей, які дають відчуття стабільності та наступності.

5) Нові релігії демонструють активне використання сучасних інформаційних технологій. Нові релігії попереднього покоління характеризуються зменшенням кількості своїх послідовників із-за нездатності адаптуватися їх до нової ситуації та нових методів [Молодякова Э.В. Религия и общество в Японии // Японский опыт для российских реформ.- С. 57].

6) Одна з причин популярності нових релігій – відображення ними в релігійній реальності швидких змін, що відбуваються в Японії, адаптація соціальних змін у ритуалах, вченні та організаційних аспектах. З іншого боку, в більшості з них рельєфно проявляються такі елементи японської релігійності як політеїзм, синкретизм, універсальність. Відтак вони є органічними для японського релігійного світосприйняття.

7) Для переважної більшості японських НРР характерні такі риси нових релігій як месіанство, нативізм, апокаліптичний міленіалізм [Tsushima Michihito. Emperor and World Renewal in the New Religions: The case of Shinsei Ryuujinkai// New Religions: Contemporary Papers in Japanese Religion. Kokugakuin University, Tokyo 1991.- С. 58-87]

8) Найбільш здоровий стан “себе” полягає в моральному вдосконаленні, що веде до найкращої індивідуальної духовності. Щоб досягти цього – здорового стану самості – саморозвиток є ключем, що базується на семи головних цінностях *Ямато дамасії* (японського духу), що сприяє здоровій духовності. Ці цінності визначаються як виховання того, хто є *сейдзітсу-на* (ширий), *чугі-на* (відданий), *кансон-на* (нелицемерний), *кімбен-на* (усерднений) і має такі якості як *кйойо* (вишуканість) та *коко* (благочестя), гармонію між людьми. Тенрікьо, наприклад, стверджує, що джерелом духовної сили є радісне ставлення до життя і позбавлення дисгармонії та невдачі завдяки новій духовності, де ключовим є заборона навіть поганої думки. Так, ця нова духовність має показати, що захворювання в широкому значенні, фізичне чи ментальне, є продуктом буття поза гармонією з ключовими цінностями.

9) НРР намагаються адаптуватися до нових міських умов (урбанізації). Часто вони базуються на обіцянках успіху і добробуту. В суспільстві, де успіх ціниться дуже високо, нові релігії також можуть спричиняти певні неприємності. В останніх дослідженнях народних вірувань особливою увагою користуються ті, що пов'язані з одержимістю божествами, духами чи демонами та відроджують концепції шаману та

шаманізму. Шаманами часто називають засновників нових релігій, на кшталт таких, яких досліджують Ікегамі та Кавамура. Нові релігії демонструють численні випадки, коли лідер стає засновником нової течії через одержимість божеством.

10) Політичність японських НРР. Ситуація, коли релігія і політика йдуть “пліч-опліч” не нова для Японії. Сьогодні багато із заснованих на НРР духовних відроджень мають тенденцію до соціальної та політичної консервативності. Одна така група, Рісьюкосекай, з 5 млн. членів має відчутний вплив на японське політичне життя. Ще одна партія, яка має значну гегемонію – це Комейто (Чиста урядова партія). Заснована у 1964 році, вона є політичним крилом Сока Гаккай. В сучасному політичному кліматі Японії, Комейто, яка довгий період була притулком для противників Дзіюмінсюто (ліберальної демократичної партії), частково керуючи урядом, “відчужила” навіть фанатично відданих послідовників. Інші шукають духовних істин в минулому Японії, піднімаючи, зокрема таке питання як: “звідки походять японці?”. Для них характерні дослідницькі програми, що вивчають історію від прадавніх часів періоду Дзьомон (10.000-300 рр. до н.е.), від появи протояпонців. Нова духовність підтримує людей в погляді, що такі старовинні тексти як Кодзіки та Ніхон сьоки є не більш ніж збірки міфів. До прийняття нової Конституції 1946 року таке ставлення до цих текстів неможливо уявити.

Японські НРР є популярними не тільки в Японії, але і за її межами. Серед факторів, що сприяють поширенню нових японських релігій за кордоном – велика кількість японських емігрантів та їх нащадків, а також японців, які тимчасово проживають тут на підставі навчання чи роботи. Японські емігранти в Америці, Австралії, Китаї, Кореї, Тайвані та їхні нащадки хотіли дотримуватися тих самих релігійних ритуалів, які вони знали в Японії [Shimazono Susumu. The expansion of Japan's New Religions into foreign cultures// Religion&Society in Modern Japan: selected readings/ Asian Humanities Press, Berkeley, California. 1993.- С. 273]. Японський уряд встановлює синтоїстські святилища на колонізованих територіях, багато буддистських місіонерів починають тут місіонерську діяльність. Після поразки Японії у Другій світовій війні більшість японських релігійних груп в Азії зникає майже повністю, тоді як вони продовжують існувати в Америці. Але ж після активного економічного росту Японії з 1955 року релігійні групи беруть активну участь в закордонному прозелітизмі, поширюючи свої ідеї вже серед неяпонців також на території Європи та навіть Африки. Деякі нові релігії залучають до своїх організацій неяпонців навіть в більшій кількості, ніж японців та людей японського походження [Intolerance of

Japanese Major Religions Toward New Religions <http://www.religiousfreedom.com/Conference/japan/Shaku.htm>]. Незважаючи на те, що кількість їх adeptів складає всього чверть віруючих, за активністю вони набагато перевершують прибічників всіх інших конфесій.

Наведемо декілька прикладів, які яскраво ілюструють співвідношення локальності та глобальності в японських новітніх релігіях. Доречно розглянути тут найпопулярніші з них.

Сока Гаккай (Суспільство відтворення цінностей). Це - міжнародна релігійна організація, що походить від вчення Нітірена. Заснована вона Макігуті Цунесабуру (1871-1944) в 1937 році. Під час Другої світової війни її було розпущено у зв'язку з відмовою його adeptів шанувати синтоїстські святині, але знову відновлено у 1946 році. Основними елементами вчення є рівнозначність досягнення добробуту в цьому житті, так як і нірвани. Повторення фрази “Наму мьо хо рен ге кьо” призводить до досягнення всіх цілей, як матеріальних, так і духовних [Див.: /www.geocities.com/clintonbennett/Lectures/Japan.html]. Можливість змінити свою карму через цю практику приваблює багато послідовників. Багато дослідників дискутують з приводу того, чи є рух Сока Гаккай “кандидатом в глобально трансформуючу релігію, а чи ж це просто “нативізм” і націоналізм в новому обличчі”. Вони при цьому висновують, що мирянський буддистський рух формує “глобалістсько-нативіський” гібрид, який ілюструє, як глобалізм і нативізм. Якщо ці риси попередньо вважались опонентами, то – зараз вплетені в процес глобалізації. Проте це скоріше є типовим прикладом глокалізації – пристосування глобальних універсальних рис релігії до місцевих локальних умов. Як наслідок, поширення нових японських релігій залежало від японських етнічних спільнот Північної та Латинської Америки.

З 60-х років минулого століття нові японські релігії поступово стали прийматися також і неяпонцями. В Північній та Латинській Америці кількість таких прихильників стабільно зростає. Сока Гаккай зараз присутні в багатьох країнах через їхню місіонерську діяльність. Закордонні філії знаходяться у 115 країнах світу, найчисленніші — в США, Південно-Східній Азії та Латинській Америці. Вчення японських НР було перекладено на багато мов і прийнято населенням різного культурного рівня. Але, незважаючи на свою універсальність, як і Церква Об'єднання наділяє Південну Корею особливим значенням в своїй діяльності. Так, Сока Гаккай надає особливій теологічній і географічній ролі Японії [Soka Gakkai: From Lay Movement to Religion. Studies in Contemporary Religion series. By Karel Dobbelaere. Translated by Olivier

Urbain. Salt Lake City: Signature Books, 2001, 86 pp.]. Дуже цікавим є те, що саме приваблює до Сока Гаккай європейських adeptів. В Європі двадцять відсотків прихильників Сока Гаккай працюють в системі соціального забезпечення та мистецтві [The International Expansion of a Modern Buddhist Movement: The Soka Gakkai in Southeast Asia and Australia. By Daniel A. Metraux. Lanham, Maryland: University Press of America, 2001.- С. 31]. Карель Добелере пояснює це тим, що вчення Сока Гаккай наголошує на важливості соціального служіння, заохочує почуття відповідальності, підкреслює значущість людського життя [Там само.- С. 32-33] Метрокс заявляє також, що високий відсоток членства в СКІ європейців та американців завдячує наголосу у вченні організації на індивідуальній відповідальності та ініціативі, разом з організаційною можливістю забезпечити своїх adeptів почуттям життєвого оптимізму та простотою залучення до організації” [Hammond and Machacek. Soka Gakkai in America: Accommodation and Conversion.- С. 27-28]. Взагалі, члени Сока Гаккай в Америці та Європі є за визначенням Хаммода та Мачасека [Див. офіційний сайт Рейюкай - <http://www.reiyukai.org>], „транс-сучасними”, тобто поєднують давню мудрість з сучасними умовами світу, що глобалізується, приділяють увагу особистісній самореалізації, стосункам людини з природою. Це приваблює тих, хто шукає смисл і стабільність в мінливому сучасному світі.

Рейюкай (Reiyukai). Ця нова релігійна течія заснована Какутаро Кубо в 1920 році в Токіо. Контроль над власною долею та віра у свої сили стали надією для багатьох японців, що пережили землетрус 1923 року та жили у важких умовах. Однією з перших послідовниць Кубо була Кімі Котані, жінка його старшого брата. Котані стала першим Президентом Рейюкай в 1930 році. Після смерті Кубо в 1944 році вона розширює соціальну активність організації та створює багато молодіжних програм [Див.: <http://wrc.lingnet.org/japanrel.htm>]. Сьогодні – це міжнародна організація, метою якої є розвиток індивіда і суспільства, незалежно від раси, національності чи віросповідання, для створення миру у світі. Вчення включає шанування Лотосової Сутри та важливість поклоніння предкам. Повага до праатьків, старших та вищих за посадою є необхідною. Проблеми вважаються результатом власних недостатків. Зараз Рейюкай поширена у 20 країнах світу, зокрема в США, Бразилії, Канаді, Італії, Мексиці, Тайланді, Індії, Великобританії, Кореї та ін.

Рісьо Косейкай (Суспільство установалення справедливості і відродження буддизму). В 1938 році ця релігія відділилася від Рейюкай. Загалом вона має 2 мільйони своїх членів. Бере свою назву з Нітіренового трактату 1260 року, захищаючи „істинний буддизм, установити мир в

Японії”. Послідовники розвивають їхнє власне просвітлення разом з іншими. Дискусійні групи зосереджуються на приватних проблемах, проблемах віри, порадах як жити у згоді з буддистськими істинами. Рісьо Косейкай шукає світового миру та підтримує фонди творення миру. Послідовники течії є активними в захисті релігійної свободи і міжрелігійного діалогу. Поширені по всьому світі. В 1965 засновник Рісьо Косейкай Никкьо Нівано був запрошений, як буддист, на зустріч до Папи Павла VI. Папа сказав: "Віднині християни будуть молитися за буддистів, а буддисти за християн. Інакше не буде шляху для релігій до релігійного миру”.

Тенрікьо (Релігія Небесної Мудрості). Накаяма Мікі (1798-1887) заснувала цей рух після того, як стала одержимою духом, „творцем людства”. Одрокнення Накаями становить базу для символу віри Тенрікьо. Послідовників заохочують жити радісним життям, в служінні іншим, очищаючи в такий спосіб себе від негативних думок. Основні пункти віровчення: шанування камі; шанування імператора; патріотизм; обов’язок слідування закону світу (тенрі); моральність; чистота; простота [HarperCollins Dictionary of Religion.- С. 72-76]. Тенрі-місто (в префектурі Нара) є моделлю ідеального суспільства, яке має бути створено на землі. Місіонери Тенрікьо працюють в Кореї, Китаї та деяких західних країнах. В останніх, до речі, послідовники Тенрікьо інтенсивно вивчають католицьку та протестантську теологію та філософію [Там само.- С. 21], що полегшує адаптацію віровчення в іносвітоглядних умовах.

Сока Гаккай, Рісьо Косейкай та Тенрікьо є найбільшими за чисельністю *shinko shukyo* – новими релігіями (17 мільйонів, 6 мільйонів, та 2.5 мільйонів членів). Сока Гаккай та Рісьо Косейкай є відгалуженнями Нітірен Сьосю (школи буддизму), Тенрікьо походить від сектантського синто, але зараз вважається незалежною від синто.

Курозумікьо – релігія, в якій шанують сонце, що сходить. В японській традиції сонце уособлювала богиня Аматарасу Оомікамі. В 1814 засновник течії Курозумі молився сонячній богині після власної тяжкої хвороби і смерті своїх батьків і при цьому він одержав одкровлення, що людина і божество - єдині. Аматарасу стає ведучим божеством універсаму. Представники Курозумікьо намагаються жити в гармонії одне з одним і допомагають іншим. „Гармонія” – це радісна вдячність разом з щирістю. Вони називають цей стан „Марукото” - „округлість розуму і серця” як форма сонця, що сходить.

Оомото (Oomoto). Ця нова релігія походить від одкровень, що отримані неосвіченою сільською жінкою Нао Дегуті. Як кажуть послідовники течії, Дегуті отримала зцілення та божественні сили та

залишила „писання” – вчення божества Усітора, хоча офіційно вона ніколи не визнавалася приналежним до сектантського синто і розглядається урядом, як квазі-релігія (*pyūdzi syūkyō*) [Kitagawa J.M. *Religion in Japanese History*, Columbia University Press, New York, 1996.- С. 311]. “Воно продовжує проповідувати толерантність, стимулювати екуменічні рухи, і стверджувати цінність художнього виразу релігійної практики” [Nicholas Kristof. “In the Computer Age, Fox Devils Still Prowl”// *New York Times*, 15 oct 1995.- С. 814]. Основи віровчення: ”Бог є дух, що заповнює собою весь Всесвіт, а людина є зосередженням роботи неба і землі. Коли Бог і людина стають єдиними, то проявляється їх велика сила”. Чистота, очищення розуму і тіла, оптимізм, віра в доброту Божественної волі, соціальне самовдосконалення, об’єднання та гармонізування всіх дихотомій – це є правилами, за якими існує Всесвіт та має жити людина. Практикуючи ці принципи, людина живе в гармонії з собою, природою та взагалі Всесвітом.

Аум Сінрікьо („аум” від санскритського „ом”, „сінрікьо” перекладається “вища істина”). Цей рух, заснований Тізуо Матсумато, що змінив своє ім'я на Асахара. Він заснував медитативну та аскетичну практику, що базується на індуїстських та буддистських вченнях та має водночас деякі західні елементи. Асахара заохочує своїх послідовників зміцнювати їхню духовну енергію, щоб протистояти злим силам, запобігти катастрофам передбаченим на кінець 1990-х років. Після інциденту в Токійському метро і навіть перейменування організації в „Алеф”, важко говорити про її особливу популярність в Японії.

Махікарі (Світова організація Божественного Світла – *Sekai Mahikari Bunmei Kyodan*). Окада Котама заснував цю НР в 1959 році. Нове божество, Су, Відкрило Окаді, що Японія була центром витоково філантропічної землі. Цей світ став забрудненим. Через Окаду, Су повернувся щоб відновити Універсум. Щоб наказати злих духів, послідовники шукають сили Су, що виражається в благословенних талісманах. Вірування включають: духовне зцілення, чудеса, божественний контроль над життєвими подіями, „очищення духовності”.

Церква Мю-Кьокай (Му-Кюокай). Нецерковне християнство, один з найвідоміших (хоч і нечислений за своєю кількістю – біля 35.000 послідовників) християнських рухів в Японії, що засновне Утімурою Канзо (1861-1930) як реакція на західний деномінаціоналізм. МюКьокай відкидає всі інституціалізовані форми християнства, не має таїнств, літургії, професійного духовенства, церковних будівель, керівних штабів, списків віруючих. Базується на незалежних групах з вивчення Біблії, в

основі яких лежить традиційна система відносин „вчитель-учень” (*sensei-deshi*). Течія немає системних тренінгів з дослідження Біблії, групи її збираються „за натхненням” та розпадаються, коли вчитель помирає чи йде на пенсію. Рух привабив adeptів з різних верств населення Японії, але в більшості ними є японська інтелігенція – науковці, професори університетів, студенти університетів та коледжів. Духовний стрижень руху – синтез християнського духу з традиційною японською етикою. Основними принципами є випрадання через розп’яття, внутрішній конфлікт, акцент на важкій праці і власному досвіді, повна відданість Богу, кінцева премога в іншому світі. Мю-Кьокай захищає особливе японське християнство, вільне від іноземних структур.

Агонсю. Течія виникла в 1978 році. Її вчення фокусується на ролі релігійного харизматичного лідера Кіріямаа Сейю, який вважається посередником між послідовниками та духовним світом задля місії спасіння людства. Нещастя, що трапляються з людьми, вважаються результатом поганої карми – наслідком поганих вчинків в минулому, а чи ж дією предків. Найбільш ранні та авторитетні тексти буддизму (мовою палі: *агама*, японською: *агон*) тлумачилися Кіріямою в світі езотеричного (японською: *міккьо*) вчення. „Хосі Мацурі” (Зірковий фестиваль) проводиться щорічно в кожний День заснування нації (11 лютого) в Кіото та збирає більше півмільйона людей. Два великих вогнища, що представляють дві езотеричних мандали буддизму, запалюються на церемонії гоми (хаоми). Оскільки повсякденні проблеми є махінаціями злих духів, то фестиваль є методом їхнього задобрення, умилоствлення. З іншого боку – вогонь є символом внутрішнього духовного очищення самої людини. Кіріяма сприймається як нащадок Будди. Масове поширення вчення та практик Агонсю, засвідчує те, що, як вважають його послідовники, світ буде врятований від нещастя.

Як бачимо, ці нові релігійні системи є різними за своїми джерелами і у своїй основі мають елементи різних традицій. Та, при всій своїй локальності, вони активно виходять на міжнародний рівень, приваблюють велику кількість неяпонської аудиторії. Зберігаючи прив’язаність до традиції, освоюють нові засоби комунікації, передачі інформації та адаптації свого вчення в глобальних умовах. Всі вони характеризуються зорієнтованістю на вирішення нагальних потреб сучасної людини, є простими за системою віровчення і культовою практикою.

Крім новітніх релігійних рухів, в Японії існує значна кількість народних вірувань і звичаїв, що розвинулися поза інституціалізованими релігіями. Деякі з цих традицій є дуже давніми, вони вижили у

віддалених сільських та гірських територіях країни. Вони включають культу, пов'язані з відомим горами, святими людьми, що діють як шамани-посередники з духовною реальністю. ”Більшість японців є послідовниками певного сорту народних релігій, що є міксом буддизму і синто” [Nicholas Kristof. “In the Computer Age, Fox Devils Still Prowl”// New York Times, 15 oct 1995.- С. 8].

Поширення НРР є важливим фактором розвитку сучасної світової релігійної історії. Можна стверджувати, що в японських нових релігіях ми знаходимо синтез модернізації та традиції, „нативістськості” та глобалізаційності. В багатьох аспектах вони водночас є “японоцентричними” та всесвітньо спрямованими. У своїх вченнях вони не просто надають віруючим почуття життєвого оптимізму, а й долають винятково внутрішню спрямованість Японії.